

О. Улітіна,

аспірант, молодший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФОТОГРАФІЧНИЙ ТВІР» В УКРАЇНІ

Визначення поняття «фотографічний твір» є наріжним каменем у сучасному національному законодавстві, що негативно впливає на рівень охорони авторського права на фотографічні твори, а також на ефективність їх правового захисту.

Багато вчених, намагаючись виправити цю ситуацію, пропонували власне визначення поняття «фотографічний твір». Отже, на відміну від законодавчого рівня, на доктринальному рівні існують визначення цього терміна. Важливо зазначити, що нас цікавить насамперед тлумачення поняття «фотографічний твір» з позиції права, зокрема права інтелектуальної власності, а ще більш вузько – авторського права. Тому визначення, які існують в інших галузях наукових пізнань, не можуть бути повною мірою корисні під час розгляду питання щодо визначення поняття «фотографічний твір».

Теоретичною основою дослідження в статті є роботи таких українських і зарубіжних учених, як В. Дроб'язко, С. Сударіков, К. Омельчук, О. Вовк, В. Андрунник, С. Мазуренко, К. Горська та інші.

Мета статті полягає в дослідженні основних проблем, що виникають через відсутність законодавчого визначення фотографічного твору, розгляді різноманітних підходів до визначення цього питання й розробленні визначення, що відповідало б наявним необхідним критеріям.

Автори Словника-довідника з інтелектуальної власності за редакцією О. Святоцького та В. Дроб'язка під фотографічним твором розуміють твір, де

зображено реальні об'єкти, одержані на поверхнях, чутливих до світла або іншого випромінювання. Такі твори можуть охоронятися авторським правом як художні твори за умови, що композиція, відбір або спосіб фіксації вибраного об'єкта відзначаються оригінальністю [1].

Російський учений С. Сударіков під фотографічним твором розуміє втілені на матеріальному носіїві за допомогою технічних засобів зображення об'єктів навколишнього світу в певний момент часу, призначені для зорового сприйняття [2].

Великий тлумачний словник сучасної української мови пропонує таке визначення фотографії: 1) спосіб одержання зображення на світлочутливому матеріалі за допомогою спеціального оптичного апарата; 2) зображення, відбиток, одержаний таким способом, знімок [3].

Отже, перше запропоноване визначення є найбільш близьким до розуміння фотографії як об'єкта авторського права, однак перше питання, яке робить недосконалим таке визначення, є поняття твору. Сучасне українське законодавство не містить визначення цього терміна, а отже, це ускладнює розуміння поняття «фотографічний твір». По-друге, наразі існує багато різноманітних технічних засобів, що роблять можливим створення фотографії, яка не відображала б реальні речі в прямому значенні цього виразу. Тобто, основою фотографії є відбиток реального світу, проте після оброблення зображення змінюється настільки, що ці реальні предмети з оригінально-

процесу й з'являється авторське право на твір по мірі його фактичного створення.

З вище наведеного випливає, що «фотографія» і «фотографічний твір» – не синоніми, а мають дещо різне значення. Фотографія – це технічний процес, за допомогою якого відбувається фіксація зображення певного предмета, особи чи явища на певному носії, тобто процес, отже, правильніше говорити «фотографування». Фотографічний твір – це саме зображення, сутність фотографії, що передається різноманітними способами на різноманітних носіях.

У законодавстві Німеччини розрізняють дві групи охоронних фотографій: фотографічні твори; звичайні фотографії. Відмінність полягає в тому чи іншому ступені «жорсткості» критерію оригінальності і тривалості терміну охорони після смерті автора (відповідно, 70 і 50 років). В Італії творчими вважаються фотографії, які справляють емоційний вплив на глядачів у результаті, наприклад, особливої комбінації світлотіней. В Іспанії, як і в Німеччині, законодавець ділить фотографії на фотографічні твори та звичайні фотографії. До звичайних належать фотографії, які інформують про події повсякденного життя або ж на яких зафіксовані туристами визначні місця: собори, пам'ятки культури, архітектури тощо. Відносно другої умови, то варто зауважити, що розвиток науки й техніки породжує все нові форми вираження твору, тому фотографічні твори можуть бути виражені на будь-якому носії, у тому числі електронному, на папері, на тканині.

Якщо особою в процесі роботи досягнуто не творчий, а суто технічний результат, він не охороняється нормами законодавства інституту авторських і суміжних прав. У цьому разі фотограф тільки фіксує певні дії, людей, факти, тому критерій творчості відсутній. Однак у спірних випадках наявність творчого внеску може бути встановлена експертизою.

Повертаючись до визначення «фотографічний твір» на законодавчому рівні,

потрібно зазначити, що була прийнята спроба включити до Закону України «Про авторське право і суміжні права» як визначення терміна «фотографічний твір», так і визначення поняття «твір мистецтва». Так, проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» від 15 червня 2010 р. № 6523, який було прийнято в першому читанні, містить такі визначення:

– твір мистецтва – твір образотворчого мистецтва, ужиткового мистецтва, такого як картина, колаж, живопис, малюнок, гравюра, естамп, літографія, скульптура, килимовий, керамічний виріб, ювелірний виріб, виріб зі скла та фотографічний твір тощо, за умови, що такий твір був створений самим автором або є примірником, що є твором мистецтва, виготовлений в обмеженій кількості самим автором або під його керівництвом, пронумерований, підписаний або іншим чином засвідчений його автором;

– фотографічний твір – твір, що відображений (зафіксований) із застосуванням аналогових фотографічних технологій (фотохімічних процесів) на матеріальному носії з нанесенням на нього світлочутливим шаром, із застосуванням цифрових фотографічних технологій на матеріальному носії чи в електронній цифровій формі, або із застосуванням лазерних технологій у вигляді об'ємного тримірного зображення [5].

Запропоноване визначення фотографічного твору вказує на необхідність визнання фотографії твором, тобто також наполягає на творчому характері зусиль автора. Так, законодавець усе ще не дає офіційного визначення поняття твору, а наголошує на сполученні «твір мистецтва», отже, можна зробити висновок, що, згідно з цими визначеннями, різниці між фото на документи та справжнім творчим шедевром фотографії немає. Адже будь-який фотографічний твір є твором мистецтва. Отже, прогалина у визначенні цих понять усе ще не усунена.

У законодавстві поняття творчості не розкривається, у зв'язку з чим у юридичній літературі дається чимало його визначень. Так, одні автори вважають, що творчість – це свідомий і переважно трудомісткий процес, який має своєю метою досягнення певного результату. На думку інших, творчість є інтелектуальною діяльністю, яка завершується здійсненим актом, у результаті чого з'являються нові поняття, образи й (чи) форми їх утілення, що являють собою ідеальне відображення об'єктивної дійсності. Творчість визначається і як діяльність людини, яка породжує щось якісно нове та відрізняється неповторністю, оригінальністю й унікальністю [6; 7].

У літературі справедливо зазначається, що для авторських прав важливий не стільки творчий характер діяльності, скільки аналогічна ознака результату, хоча варто виходити з того, що тільки творча діяльність може мати творчий результат. Показником творчого характеру твору є його новизна, яка розглядається як синонім оригінальності. Вона може виражатися в новому змісті, формі твору, ідеї, науковій концепції тощо. У цьому плані будь-який твір характеризується оригінальністю, новизною, неповторністю й унікальністю. У процесі створення літературного твору розрізняють три основні етапи: спочатку автор створює замисел твору, потім він розробляє план розвитку цього замислу, тобто композицію твору, і, врешті, виражає цей замисел. Беручи до уваги той факт, що оригінальність замислу не має значення, оскільки ідея як така не підлягає правовій охороні, оригінальними можуть бути композиція твору, його зміст, спосіб або форма вираження. В авторському праві абсолютно оригінальними вважаються твори, коли композиція і спосіб вираження є оригінальними водночас. Отже, оригінальним фотографічним твором можна вважати таку фотографію, яка характеризується незвичайною композицією, нестандартним ракурсом, передаванням індивідуальності людини

шляхом фіксації виразу обличчя, яке характерно тільки їй.

Загалом бачення однакових сюжетів, предметів, персонажів тощо різними фотографами має бути індивідуальним, особливим, потребувати творчого відображення, творчої думки для отримання авторсько-правової охорони твору. Кожен фотограф може виконати свою оригінальну зйомку одного й того самого об'єкта й кожна робота буде суб'єктивною, що ускладнює правову охорону фотографічних творів. Фотографічний твір повинен мати свою художню цінність, а будь-який задум, ідея твору мають бути виражені в об'єктивній формі. Тобто, будь-яка ідея, задум, думка, образ, концепція мають бути зображені так, щоб була можливість сприйняття їх іншими людьми. Для фотографії як об'єкта авторського права такою формою може бути негатив, слайд тощо та сам відбиток, тобто всі носії фотографічного зображення як негативного, так і позитивного вигляду.

Звертаючись до досвіду інших країн і міжнародних організацій, потрібно навести визначення, подане В. Ситцевим, яке розроблено групою спеціалістів ВОІВ: фотографіями варто вважати нерухомі зображення, що отримуються на поверхнях, чутливих до світлового та іншого випромінювання, незалежно від технічної природи процесу отримання зображення [8].

Аналізуючи це визначення, доходимо висновку, що й воно описує скоріше процес отримання зображення, тобто «фотографування», ніж саме зображення, яке підлягає охороні.

У ст. 6 Директиви 2006/116/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 12 грудня 2006 р. про строк охорони авторського права і деяких суміжних прав установлено єдиний критерій, що визначає, яка саме фотографія підпадає під авторсько-правову охорону: охороняється лише та фотографія, яка є самобутньою, оригінальною, тобто становить інтелектуальний витвір автора, що відображає його особистість [9].

У цьому випадку права на фотографію охороняються за загальним для всіх авторських прав на літературні й художні твори правилом ст. 1 Директиви 2006/116/ЄС. Законодавство України не розмежує різні види фотографій, хоча за загальним правилом вимагати охорони фотографії на паспорт буде не доцільним. З іншого боку, у законодавстві зовсім нічого не зазначається з цього питання, а отже, виникає прогалина.

Copyright Design and Patent Act 1988 (CDPA Закон про авторські права, дизайн та патенти 1988) Великобританії у ст. 4 (2) визначає фотографії в такому розумінні: це запис світлового чи будь-якого іншого випромінювання на будь-якому носіїві, на якому зафіксоване отримане зображення або за допомогою якого будь-якими способами можна отримати це зображення, але це зображення не є частиною фільму [10].

Отже, у цьому визначенні більше уваги приділяється поверхні, на якій отримуються зображення, що досить важливо, оскільки більшість інших визначень не включають у себе новітні способи збереження фотознімків. Крім того, окрему увагу приділено розмежуванню фотографії та кадрам кінофільму, оскільки якоюсь мірою кадри є фотографіями, і деякі інші визначення, що наводилися вище, жодним чином не розрізняли цих понять, що також значно може ускладнювати процес охорони та захисту як фотографічних, так і кінематографічних творів.

Проаналізувавши всі наведені вище варіанти визначення поняття «фотографічний твір», ми пропонуємо авторське визначення.

Фотографічний твір – це зображення, що має творчий характер, утілює авторський задум, ідею, зафіксоване на будь-якому можливому носіїві, незалежно від технічної природи процесу отримання зображення й не є частиною кінофільму.

Ключові слова: авторське право, фотографічний твір, твір мистецтва.

У статті розглядається проблема визначення поняття «фотографічний твір», аналізуються різні підходи до тлумачення цього терміна, міжнародні норми та норми іноземних держав, що регулюють це питання. Пропонується власне визначення терміна «фотографічні твори».

В статье рассматривается проблема, связанная с определением понятия «фотографическое произведение», анализируются разные подходы к толкованию этого термина, международные нормы и нормы иностранных государств, которые регулируют этот вопрос. Предлагается собственное определение понятия «фотографические произведения».

The article is dedicated to the problems concerning the definition of term “photographic work”, different approaches to the interpretation of this term are analyzed. There is an analysis of international and foreign norms concerning this issue in the article. The authorial definition of the term “photographic work” is offered.

Література

1. Інтелектуальна власність : словник-довідник : у 2 т. / за заг. ред. О.Д. Святоцького, В.С. Дроб'язка. – К. : Вид. дім «ІнЮре», 2000. – Т. 1 : Авторське право і суміжні права. – 2000. – 272 с. – С. 29.
2. Судариков С.А. Основы авторского права / С.А. Судариков. – Минск : Амалфея, 2000. – 512 с. – С. 64.
3. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1719 с. – С. 1546.
4. Серебровский В. Вопросы советского авторского права / В. Серебровский. – М., 1956.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав : проект Закону від 15.06.2010 р. № 6523 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=6523&skl=7.

6. Право інтелектуальної власності : Академічний курс : [підручник] / за ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К. : Вид. дім «ІнЮре», 2002. – С. 29–30.
7. Шишка Р.Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: [монографія] / Р.Б. Шишка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – С. 16.
8. Ситцевий В. Авторське право на фотографії / В. Ситцевий // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 6–7.
9. Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=181683.
10. Copyright Design and Patent Act 1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48>.

